

VASİYET

Yazar: Sinan Yılmaz

Instagram: sinanyilmazhoca

www.risaleizah.com

1. Vasiyet yazmanın hükmü nedir?

Vasiyet nitelik itibarıyla dört kısımdır:

1. Vacip olan vasiyetler: Herhangi bir senet ve belgesi bulunmayan emanetleri, üzerindeki meçhul borçları; zekât, hac, oruç ve kefaretlar gibi borçları vasiyet etmek vacip olan vasiyetlerdendir.

2. Müstehap olan vasiyetler: Mirasçı olmayan yakın akrabalara ve muhtaç olanlara -malının üçte birini geçmemesi şartıyla- vasiyet etmek müstehap olan vasiyettir.

3. Mübah olan vasiyetler: Akrabalığı bulunmayan veya akrabalığı bulunan zenginlere vasiyette bulunmak mübah vasiyetlerdendir.

4. Tahrimen (harama yakın) mekruh olan vasiyetler: Fısk, isyan ve günahla meşgul olan insanlara vasiyet etmek, genel ahlaka zarar verici bir takım yatırımları vasiyet etmek, kilise yapmayı ve tamir etmeyi vasiyet etmek ve haram ilimlerin yazılmasını vasiyet etmek gibi vasiyetler tahrimen mekruh vasiyetlerdendir.

Aynı şekilde miras malının üçte birinden fazla yapılan vasiyetler de haramdır. Bu vasiyetler yerine getirilmez.

(Vehbe Zuhaylî, X, 138-139)

2. Kaybolan veya yeri bilinmeyen bir kimsenin ölümüne ne zaman hükmedilir?

Kişinin hayatı hakiki veya takdiri ölümle son bulur.

Hakiki ölüm: Hayatın yok olmasıdır. Bu ya bizzat kişinin öldüğünü gözle görmekle veya duymakla ya da delillere dayanarak olur.

Takdiri ölüm: Kaybolan, yeri bilinmeyen veya sağ mı ölü mü olduğundan haber alınamayan şahsın ölümüne hükmedilmesidir. Hanefi mezhebinde takdiri ölümün yaşı, ölenin doksan yaşına girmesi veya akrabalarının ölmesi ile olur.

Maliki mezhebinde ise takdiri ölümün müddeti dört yıldır. Yani bir şahsın sağ mı yoksa ölü mü olduğundan dört yıl boyunca haber alınamazsa takdiri ölümüne hükmedilir; mirası taksim olur ve karısı bir başkasıyla evlenebilir.

Hanefi mezhebine ait hükmün uygulanmasındaki zorluk ve içtimai zararlardan dolayı sonra gelen fakihler Maliki mezhebindeki bu içtihad ile amel etmişlerdir.

(Vehbe Zuhaylî, X, 325, 454, 457)

3. Ölenin borçları ödenmeden miras taksimi yapılır mı?

Borçların ödenmesi miras taksiminden öncedir. Yani ilk önce borçlar ödenir, daha sonra miras taksim olunur.

Hanefi mezhebine göre, hac, zekât, yemin, adak vb. borçları -eğer vasiyeti yoksa- mirastan çıkarılmaz. Ancak varisler izin verirse ölenin bu borçları mirastan ödenir.

Şafiî mezhebinde ise vasiyeti olsun olmasın, Allah'a ait borçlar da mirastan çıkarılır ve miras ondan sonra taksim olunur.

(Vehbe Zuhaylî, X, 341 vd.; Fetâvâ-yı Ali Efendi, II, 358)

4. Bir kimse malının tamamını vasiyet etse vasiyeti geçerli olur mu?

Vasiyet ancak malın üçte biri için geçerli olur. Varisleri olan bir kişi ancak mirasın üçte biri hakkında vasiyette bulunabilir. Bu kısmı aşan vasiyetine itibar edilmez ve yerine getirilmesi gerekmez.

Buna göre, varisleri olan bir kimse, "Malımın tamamını falan şahsa miras bıraktım." dese, mirasın ancak üçte biri falan şahsa verilir. Malın üçte ikisinde bu vasiyet geçerli olmaz.

Eğer bir kimsenin varisleri yoksa malının tamamını vasiyet edebilir.

(Vehbe Zuhaylî, X, 351; Fetâvâ-yı Ali Efendi, II, 361)

5. Mirasçısı olmayan kimse malının tamamını karısına vasiyet edebilir mi?

Başka mirasçısı bulunmayan karı kocadan biri malının tümünü diğerine vasiyet edebilir. Başka varis olmadığı için bu caizdir. Bu durumda, bütün mal kendisine vasiyet edilenin olur. Eğer başka varis varsa bu vasiyet geçerli değildir.

(Fetâvâ-yı Ali Efendi, II, 361)

6. "Büyük evimi oğluma, tarlamı kızıma bırakıyorum." şeklinde yapılan vasiyet geçerli midir?

Böyle bir vasiyet geçerli değildir. Çünkü Allahu Teâlâ hem oğlun, hem kızın, hem de diğer varislerin alacağı hakları beyan buyurmuştur. Bu hakların üstüne çıkmak ya da değiştirmek caiz değildir.

Bu hususta Peygamberimiz (a.s.m.) şöyle buyurmuştur:

— Borç vasiyetten öncedir; varise vasiyet yoktur. (İmam Tirmizî rivayet etmiştir.)

Başka bir hadis-i şerif de şöyledir:

— Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Mirasçıya vasiyet yoktur. (Neylu'l-Evtar, VI, 39-40)

Buna göre, bir kimsenin, eşine, oğluna, kızına, annesine, babasına ve hakkında miras payı belirlenmiş diğer yakınlarına vasiyette bulunması caiz değildir. Bu tür vasiyetler haram vasiyetler olup yerine getirilmez.

Bir kimse sadece malının üçte birini, mirasa dâhil olmayan kişilere vasiyet edebilir. Üçte biri geçen vasiyetler ile yakın akrabaya yapılan vasiyetler geçersizdir. Zira beyan ettiğimiz gibi, Allahu Teâlâ yakın akrabasının mirastaki payını tayin etmiş ve hisselerini belirlemiştir. Artık bu hudutlar çiğnenemez ve aşılamaz.

(Vehbe Zuhaylî, X, 161)

7. Menfaatler vasiyet edilebilir mi?

Bir kimse evinde bir başkasının oturması için vasiyet etse veya üç sene ya da hayatı boyunca tarlasını ekmesi için birine vasiyet etse ve ölse, vasiyet edilen de bunu kabul etse, evin veya tarlanın kendisi ölenin mirasçılarının olur. Evin veya tarlanın menfaatinin mülkü ise hayatı boyunca veya tayin edilen müddet zarfında vasiyet edilenin olur.

Eğer belirtilen müddet dolmadan evvel menfaate mirasçı olan ölse, mesela Ali tarlasını üç yıl ekmesi için Mehmet'e vasiyet etse ve ölse, Mehmet de tarlayı iki sene ektikten sonra vefat etse, tarla Ali'in mirasçısına geçer. Mehmet'in mirasçıları tarlayı üçüncü sene ekemezler. Bu mesele Hanefilere göre böyledir. Çünkü onlara göre, menfaatler mal değildir mülktür. Mülkler ise miras olarak intikal etmez.

Diğer üç mezhebe göre ise Mehmet'in mirasçıları tarlayı üçüncü sene ekerler. Zira onlara göre menfaatler mal gibi miras olur.

(Vehbe Zuhaylî, X, 192 vd.)

8. Mirastaki hisse karşılığında sulh yapmak caiz midir?

Mirasçının terekedeki (miras malındaki) hissesi karşılığında sulh yapması caizdir. Böyle bir sulha "muharece" denir.

Muharece: Mirasçılardan herhangi birinin miras malındaki hakkından çıkıp payını almaması ve bunun karşılığında terekeden veya bir başka şeyden bir mal alması suretiyle yapılan bir sulh akdidir.

Terekenin (miras malının) aynî (mallar cinsinden) veya nakdî (altın, gümüş, para) olmasına göre farklı hükümler söz konusudur:

1. Şayet tereke ev, tarla ve mal gibi aynî şeylerden olursa, sulh yapan, hissesine düşen miktardan daha azını bedel olarak alabilir; bu sulh sahihtir. Çünkü bu bir satıştır. Satışta ise mal zararına satılabilir.
2. Şayet tereke altın, gümüş ve para gibi nakit türünden olup alınan bedel tereke malından başka bir cinsten olursa, bedel az da olsa sahih olur. Çünkü altına karşılık gümüşün satılmasında olduğu gibi, cinsler farklı olursa eşitlik aranmaz. Dolayısıyla mirastan hakkına düşen on bin liraya karşılık, beş bin lira kıymetinde elli gram altın alarak sulh yapsa ve terekedeki hakkından vazgeçse bu caiz olur
3. Şayet terekede aynî ve nakdî şeyler karışık olup, çoğunluk nakdî mal ise sulh ile aldığı bedelin, onun miras malındaki nakdî payından fazla olması gerekir. Ta ki onun payı ile misli arasında bir eşitlik olsun, nakitten fazla olan kısım da ticari mallar karşılığında bir satış olsun. Böylelikle de faize düşmek önlenmiş olsun.

Ayrıca altın ve gümüşten payına düşen şeylerde karşılıklı kabz lazımdır. Yoksa ribe'n-nesie meydana gelir.

(Vehbe Zuhaylî, X, 470 vd.)

9. Ölüm hastalığındaki birisi malından bir bölümü yakın akrabasına satsa ve ölse, diğer mirasçılar bu malı mirasa dâhil ettirebilir mi?

Ölüm hastalığı: Kadınların ev işlerini göremez durumda olması, erkeklerin ise dışarıyla ilgili işleri göremez durumda olup, hastalıklarının başlangıcından bir yıl geçmeden vefat etmiş olmaları hâlidir. Bu hâlde yapılan bağışlar ölüm hastalığı sırasında yapılmış bağışlar hükmündedir. Eğer hastalığa yakalanması ile ölümü arasında geçen süre bir yıl veya daha fazla ise yaptığı bağışlar sağlıklı iken yapılmış sayılır ve buna göre hüküm verilir.

Ölüm hastalığındaki birisi malından bir bölümü yakın akrabasına satar ve ölürse, İmam-ı Azam Hazretlerine göre, böyle bir satışta mirasçılar malı terekeye dâhil ettirebilirler. Zira böyle bir alım satım caiz değildir.

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise dâhil ettiremezler. Onlara göre böyle bir satış caizdir.

Fetva İmam-ı Azam Hazretlerinin kavline göre dir.

Eğer ölüm hastalığı anında malı yabancıya satmış olsa ve gabn-i fahiş de bulunmasa, bu takdirde satış caizdir. Varislerin fesih hakkı yoktur.

(Fetâvâ-yı Ali Efendi, I, 331)

10. Varislerden biri diğer varislerden izin almadan mirastan bir miktar para alarak çalıştırsa ve kâr elde etse, diğer varisler bu kazançtan hisse alabilir mi?

Böyle bir durumda diğer varisler hisse alamazlar. Kâr, elde edene aittir.

Bununla birlikte, varisler arasında taksim edilmemiş mirasın kullanılması mekruhtur.

(Fetâvâ-yı Ali Efendi, I, 249)

11. Bir Müslüman'a kâfir veya Ehl-i kitap birisi varis olabilir mi?

Dört mezhebin ittifakıyla, varis ile kendisine varis olunan arasındaki din farkı -birinin Müslüman diğerinin başka dinden olması- mirasa mânidir. Ne akrabalık ne de evlilik sebebiyle Müslüman kâfire, kâfir de Müslüman'a varis olamaz.

Bu hususta Peygamberimiz (a.s.m.) şöyle buyurmuştur:

— Müslüman kâfire, kâfir de Müslüman'a varis olamaz. (Neylü'l-Evtar, VI, 73)

Başka bir hadis-i şerif de şöyledir:

— İki ayrı dinden olanlar birbirine varis olamazlar. (Neylü'l-Evtar, VI, 76)

(Vehbe Zuhaylî, X, 333)

12. Bir Müslüman'ın Hristiyan veya Yahudi olan bir kimsenin mirasından hisse alması caiz midir?

Dört mezhebin ittifakıyla, varis ile kendisine varis olunan arasındaki din farkı -birinin Müslüman diğerinin başka dinden olması- mirasa mânidir. Ne akrabalık ne de evlilik sebebiyle Müslüman kâfire, kâfir de Müslüman'a varis olamaz.

Gayrimüslimin malını alabilmek için çare, Şafiî mezhebine göre, hibe etmesidir.

Hanefi mezhebine göre, hibe etmek çare olduğu gibi, tahsis etmek de çaredir. Yani malını Müslüman'a devretmesi için resmi muamele yaparak kendisine tahsis etmesi yeterlidir. Çünkü herhangi bir yolla -hıyanet yoluyla olmamak şartıyla- dârülharpteki bir gayrimüslimin malını almak helaldir.

Mürtede gelince: Mürtedin (dinden dönenin) Müslüman'a varis olamayacağında ittifak vardır.

Mürtetten miras almaya gelince: İmam-ı Azam Hazretlerine göre, mürted erkek ise Müslüman iken kazandığı mallara yakınları varis olurlar. İrtidat hâlinde kazandıkları ise ganimet olarak beytülmal kalır. Mürted kadın ise bütün terekesi Müslüman varislerindir.

İmam Ebû Yusuf ve İmam Muhammed ise kadın ile erkek arasında bir fark gözetmez ve der ki: İster Müslüman hâlinde olsun ister mürted hâlinde olsun mirasına yakınları varis olur.

(Vehbe Zuhaylî, X, 327, 328, 334, 335, 446)

13. Hayvana vasiyet geçerli midir?

Bir insan bir hayvana miras bıraksa ve bu malı ona mülk kılmayı kastetse, bu vasiyet batıl olur ve yerine getirilmez. Ancak bu vasiyet o malı hayvana mülk kılmak yolu ile değil de infak maksadıyla olsa, mesela onun yiyeceği için şu kadar para vasiyet etse, bu sahih olup hayvan belirtilen vasiyetin sahibi olur.

Hanefi mezhebine göre, hayvanın nafakası için vasiyet edilen şeyin mutlaka nafakasına sarf edilmesi lazım değildir. Şafiîlere göre ise mutlaka hayvanın yemine sarf etmek gerekir.

(Vehbe Zuhaylî, X, 156)